

Специфікації тесту з граматики іноземної мови

Осідак В.В.

Інститут філології

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Тестування як основний компонент педагогічної системи та складова частина навчального процесу у вищих навчальних закладах, націлений на здійснення контролю за навчальною діяльністю студентів, визначення успішності навчання кожного студента, аналізу отриманих результатів та корекції подальшого процесу навчання шляхом зворотного зв'язку. Крім того, це ефективний інструмент підвищення якості освіти, вдосконалення системи оцінювання та модернізація діагностики навчання студентів. Реалізація системи тестового контролю у навчанні іноземної мови (ІМ) у вищій школі відбувається за допомогою тесту з ІМ, спонукаючи, таким чином, викладача виконувати роль розробника тесту / тестових завдань, а також ключів до їх перевірки та шкал оцінювання. Разом з тим, дослідження, проведене О.Г.Квасовою [4], показало недостатній рівень обізнаності викладачів-практиків у специфіці мовного тестування. Як наслідок, організація контролю вимагає від викладача значних зусиль та витрат часу. Отже, ознайомлення викладачів з характеристиками різних типів тестів та принципами їх розробки у навчанні ІМ сприятиме підвищенню теоретичної та практичної грамотності викладачів у тестовому контролі, а відтак розробці якісних тестів для визначення рівня сформованості іншомовної компетенції студентів.

Метою статті є аналіз специфікацій тесту на прикладі тесту з граматики для визначення іншомовної граматичної компетентності (ІГК) студентів вищого мовного навчального закладу (ВМНЗ).

Специфікації будь-якого тесту з іноземної мови повідомляють про те, що і яким чином вимірює тест [12: 96]. До специфікацій тесту включають цілі тесту, типи тестових завдань, особливості контингенту тестованих, конструкт, що

вимірюється, процедура оцінювання тощо. Крім того, у специфікаціях тесту відображається концептуальний підхід до тестування і тесту як такого [12: 99]

Специфікації тесту з граматики іноземної мови в системі тестового контролю зумовлюється комунікативним підходом до тестового контролю, як важливого і невід'ємного компонента будь-якої навчальної діяльності. Комунікативна спрямованість тестового контролю проявляється у його здатності виявити саме той рівень володіння студентами ІГК, який вони спроможні продемонструвати в реальних ситуаціях іншомовного спілкування, з одного боку, та забезпечити придатність цього тесту для досягнення мети тестового контролю у навчанні ІМ у вищому навчальному закладі, з другого боку .

Відомо, що мета тесту з ІМ формується відповідно до поставленої мети, яка підпорядковує собі усі елементи системи навчання і контролю [12: 21; 18; 19] і реалізується за допомогою тесту з ІМ. Отже цілі тесту з граматики ІМ визначаються згідно з цілями навчання ІМ, які, у свою чергу, формують складну ієрархічну структуру в залежності від етапу формування ІГК в ВМНЗ. За результатами виконання такого тесту робляться висновки про успішність оволодіння студентами граматичною компетенцією за навчальною програмою (при поточному і рубіжному) і приймаються рішення про рівень навчальних досягнень студентів (при підсумковому тестуванні).

Таким чином, поділяючи визначення мети тесту, сформульоване О.П.Петращук [12: 103], основною метою тесту з граматики ІМ є вимірювання рівня сформованості граматичної компетентності або здатності студентів/тестованих розпізнавати і вживати саме ту граматичну структуру, яка чітко і економно передає зміст ситуації мовлення під час вирішення комунікативних/тестових завдань в типових ситуаціях в поза тестових і тестових обставинах.

Разом з тим цілі тесту з граматики ІМ, за допомогою якого реалізуються різні види контролю, є різними, оскільки вони мають різні завдання, функції та статус результатів.

Згідно з вимогами чинної програми з англійської мови для університетів до системи контролю [13: 13], розрізняють такі види тестування: *поточне* та *підсумкове*. Поточне тестування реалізується під час практичних занять і пов'язане з процесуальною стороною формування граматичної компетенції. Підсумковий контроль оцінює рівень оволодіння студентами ГК за семестр та за навчальний рік шляхом порівняння отриманих результатів з еталонним рівнем, визначеним метою навчання. Крім того, доцільно виділити *рубіжне* тестування рівня сформованості ГК, засобом якого є модульна контрольна робота, що спрямована на оцінювання рівня навчальних досягнень студентів у оволодінні ГК, необхідного і достатнього для вирішення комунікативних завдань.

Так, поточний контроль реалізується за допомогою тесту, результати якого дозволяють отримати інформацію про успішність оволодіння студентами конкретною дозою граматичного матеріалу за нетривалий термін навчання та скоригувати навчальну діяльність студента згідно з еталонним рівнем, і тим самим створюють правильну програму дій у роботі студентів з новим граматичним матеріалом. Статус результатів такого тестування низький, оскільки отримані результати не свідчать про загальний рівень сформованості ГК, оскільки процес навчання ще не завершився. Тобто головною тут виступає функція зворотного зв'язку, а також навчальна та коригуюча функції. Отже метою поточного тестування з граматики ІМ є вимірювання рівня володіння окремими граматичними операціями, навичками та вміннями мовлення.

Мета рубіжного тестування з граматики ІМ отримати результати про рівень досягнень студентів у оволодінні певним граматичним матеріалом за конкретний навчальний період в межах програмної тематики. Головною функцією цього виду тестування є оціночна функція, а статус результатів середній. Іншими словами, за результатами тесту студенти отримують оцінку за рівень своїх академічних успіхів.

Підсумкове тестування реалізується за допомогою тестів з граматики ІМ, завданням яких виступає отримати інформацію про рівень сформованості ІГК за певний ступінь навчання. Основними функціями підсумкового тестування

виступають оціночна і констатуюча, тобто визначення навчальних досягнень студентів за рік навчання та відповідно до результатів контролю рівня сформованості ІГК встановлюється оцінка академічної успішності студентів, яка допомагає зробити висновок про відповідність рівня оволодіння студентами ІГК очікуваному рівню певного етапу навчання у ВМНЗ (B2, C, C1 тощо). Статус результатів такого тестування високий, оскільки вони служать підставою для академічної оцінки, яка виставляється в офіційний документ (відомість, залікову книжку). Мета такого тесту – вимірювання навчальних досягнень рівня сформованості ІГК за ступінь навчання.

В теорії та практиці тестування визначення конструкту, який вимірюється під час тестування дає можливість уточнити компоненти іншомовної компетентності, які підлягають тестовому контролю [12: 110-111]. Тобто, визначення конструкту тестування має на меті уточнення його об'єктів. Оскільки об'єкти контролю складають його зміст і трактуються як реально досягнутий результат навчання, що завжди тяжіє до об'єкта навчання – запланованого результату [2: 37], то узагальненим об'єктом тестування з граматики є ІГК, яка є компонентом комунікативної компетентності майбутніх філологів. Згідно з програмними вимогами та психологічними особливостями мовлення можна уточнити компонентний склад конструкту тесту з граматики ІМ. ІГК майбутніх філологів як об'єкт контролю складається із теоретичних та практичних граматичних знань, рецептивних і репродуктивних граматичних навичок [10]. Отже, для здійснення цілеспрямованого контролю рівня сформованості ІГК доцільно розділити ІГК на перераховані вище складові, які є об'єктами тестового контролю. Узагальненим об'єктом контролю виступає ІГК.

Основним об'єктом поточного контролю рівня сформованості іншомовної ІГК виступає процес формування рецептивних та репродуктивних граматичних навичок. Знання не є основним об'єктом контролю під час поточного контролю, контроль ступеня їх засвоєння може, наприклад, здійснюватись студентами шляхом виконання самостійних домашніх завдань. Об'єктом рубіжного та підсумкового контролю є функціонування ІГК студентів як одного з компонентів

комунікативної компетенції. Під час рубіжного та підсумкового контролю визначається також ступінь засвоєння такого компоненту ІГК як знання [19].

Процедура розробки тесту передбачає визначення, добір та описання тестових завдань [12: 105]. Акцент, який робиться у методиці на рівневому характері формування ГК зумовлює те, що типи тестових завдань згруповуються за об'єктами контролю: тестові завдання для визначення рівня засвоєння граматичних знань; тестові завдання для визначення рівня сформованості рецептивної граматичної навички; тестові завдання для визначення рівня сформованості репродуктивної граматичної навички; тестові завдання для визначення рівня сформованості ІГК.

Відповідно до об'єктів контролю ГК виділяють прийоми контролю. Основною вимогою при відборі необхідних прийомів для визначення рівня сформованості іншомовної комунікативної діяльності є валідність [9: 5], відповідно до якої відібрані прийоми контролю повинні бути адекватними лінгвопсихологічним особливостям об'єкта контролю рівня сформованості ГК та застосування яких дозволить забезпечити проведення ефективного і коректного вимірювання сформованості цього об'єкта. Іншими словами, адекватними можна вважати ті тестові завдання, під час виконання яких студенти виконують діяльність, що відповідає психологічному змісту мовленнєвої діяльності, рівень володіння якою підлягає вимірюванню за допомогою відібраних тестових завдань.

Аналіз тестових завдань, представлених в літературі (Ю.В.Головач, В.В.Голубець, О.Ю.Горчев, О.В.Кміть, С.Ю.Ніколаєва, Н.М.Ковальчук, О.М.Майоров, Ю.І.Пассов, М.В.Рябих, Н.С.Саєнко, Н.К.Скляренко, J.Heaton, H.S.Madsen та ін.), дозволив виділити релевантні для контролю рівня сформованості ІГК, та згрупували їх за тими об'єктами, на контроль яких вони спрямовані.

Знання найефективніше контролювати шляхом застосування тестів з вибірковою і вільноконструйованою відповіддю [2: 86].

Психологічною основою роботи студентів з вибірковими ТЗ є впізнання і вибір, а відмінною зовнішньою конструктивною ознакою ТЗ – ряд вибіркових відповідей (options/ alternatives), що слідує за основою тестового завдання, в якій навмисно пропущена одна мовна одиниця. Завдання студента полягає у виборі однієї правильної відповіді із декількох варіантів. Оптимальна кількість альтернатив складає 5, щодо ТЗ з граматики – рекомендується 4 альтернативи. Ймовірність вгадування в ТЗ цього виду складає 50%.

Одним із різновидів ТЗ з вибірковою відповіддю є тестові завдання на “визначення помилки” (Error Correction) [19: 42]. Відмінність цих завдань полягає в тому, що студенту необхідно знайти граматичну структуру, яка містить помилку та виправити її.

ТЗ перехресного вибору є продуктивнішим порівняно з ТЗ множинного та альтернативного вибору. Тут вибір студента базується на аналізі та логічному осмисленні запропонованих варіантів, хоча не виключена можливість відгадування.

При підготовці ТЗ з вибірковою відповіддю необхідно дотримуватись наступних вимог, визначених J.V Heaton: завдання повинні бути лаконічними, точними, подані в контексті; кожне завдання повинно мати лише один правильний варіант відповіді; кожне завдання перевіряє лише один елемент граматики; кожна альтернатива повинна бути в граматично правильній формі.

ТЗ із вільно конструйованою відповіддю розрізняють двох видів: 1) студент має дати точну відповідь на поставлене запитання, 2) студент має завершити пропуск в інструкції.

Усі завдання для контролю *рецептивних граматичних навичок* будуються від форми до значення [1: 55]. Завдання цієї групи спрямовані на контроль рівня здатності студентів розрізняти формальні граматичні сигнали і розуміти зміст граматичних структур (ГС), які вивчаються. Це пов'язано передусім із тим, що у процесі формування рецептивної граматичної навички бажано, щоб спосіб перевірки або зовсім не передбачав мовленнєвої реакції студентів ІМ, або передбачав лаконічну реакцію, яка б включала ГС, що вивчається [15: 70].

Визначальним фактором виступають розумові та вербальні операції з граматичним матеріалом, які лежать в основі реалізації рецептивної граматичної навички [8: 55]. Для розуміння ГС та, відповідно, речення і тексту, студент здійснює наступні дії: виділення ознак, співвіднесення виділених ознак із граматичною категорією, зіставлення категорії з функцією, співвіднесення форми з граматичним значенням, співвіднесення граматичного значення з лексичним [1: 55]. Відповідно найбільш доцільними видами ТЗ, що відповідають цим операціям, є: 1) на зіставлення; 2) на завершення; 3) на запитання-відповідь; 4) на узагальнення [8: 15], 5) ТЗ множинного вибору 6) переклад [15: 70-71].

Під час контролю формування *репродуктивних граматичних навичок* використовуються ТЗ, в яких має місце спрямованість від значення до форми [1: 59]. Мета ТЗ полягає у перевірці того як засвоїли студенти граматичний матеріал, передбачений програмою, у визначені рівня сформованості здатності студентів передати усно/письмово відповідні ГС [14: 287]. Основна вимога до цих ТЗ полягає у забезпеченні, по можливості, комунікативного, вмотивованого, ситуативного або контекстного використання граматичного матеріалу, який вивчається. У науково-методичній літературі описані такі можливі прийоми перевірки ступеня сформованості репродуктивної граматичної навички: ТЗ на запитання-відповідь, підстановку, трансформацію, завершення [11: 153; 17], парафраз [15: 68].

Характерною рисою ТЗ для *контролю рівня сформованості ІГК* є те, що інструкції носять до них суто мовленнєвий характер, ніякі граматичні стимули не використовуються [6: 312]. Викладач має усвідомлювати, з якою метою застосовується те чи інше ТЗ. Діапазон їх дуже великий – виділення і стисле формулювання головної думки прочитаного, або прослуханого тексту, обмін думками щодо заданої проблеми із застосуванням елементів драматизації, написання анотації до тексту тощо, тобто контроль здійснюється на рівні тексту.

Рівень сформованості *ІГК*, яка базується на *рецептивних граматичних навичках* можна ефективно проконтролювати за допомогою ТЗ “Клоуз тест”,

“Частковий диктант” і ТЗ, які спрямовані на визначення комунікативних функцій ГС.

Контроль рівня сформованості ІГК, яка базується на репродуктивних граматичних навичках. Адекватним способом перевірки продуктивного володіння ГС є її самостійне вживання студентами з певним комунікативним завданням відповідно до заданої мовленнєвої ситуації. Тому ТЗ цього рівня може вважатися лише те, де студенти самостійно вживають всі три операції, які входять до репродуктивної граматичної навички. ТЗ на підстановку, трансформацію, завершення, відповіді на загальне запитання, прийом запитання-відповідь з опорою на підстановчу таблицю тощо, не відповідають зазначеному положенню, оскільки студенти не виконують в них першої операції – вибір ГС, а при виконанні операцій оформлення, спираються на зовнішній зразок у вигляді попередньої репліки викладача або зорової опори [15: 74].

При відборі ТЗ для визначення рівня сформованості граматичних навичок у процесі усного і писемного мовлення слід використовувати ТЗ, які спрямовані на контроль самостійного вживання ГС на рівні тексту. Тут доречно використовувати наступні ТЗ:

- спеціальні запитання (якщо запитання не містить структуру, що контролюється). ТЗ запитання-відповідь на цьому рівні є відкритого типу, тобто ті, що не передбачають єдиної правильної відповіді і викликають різноманітні індивідуальні відповіді та реакції.

- самостійне вживання ГС, що вивчалися відповідно до створеної ситуації мовлення.

- ТЗ як переклад.

ТЗ супроводжується зовнішньою специфікацією, яка зумовлюється, в першу чергу, його структурою. Згідно із сучасними вимогами до ТЗ, будь-яке завдання має трикомпонентну структуру: а) інструкцію щодо виконання завдання (орієнтовна частина), б) пред'явлення мовного/мовленнєвого матеріалу, який визначає спосіб вирішення завдання (виконавча частина), в) контроль виконання завдання [5].

У процесі розробки ТЗ велика увага звертається на формулювання ефективної інструкції з виконання завдання, оскільки саме через інструкцію чиниться дія на тестованого. Інструкції до ТЗ для визначення рівня сформованості ІГК подаються іноземною мовою усним або письмовим способом; формулюються просто, стисло, чітко, недвозначно, детально. Інструкція пояснює, яка мовленнєва дія очікується під час виконання конкретних тестових завдань. Крім того, інструкція містить пояснення щодо способу фіксації відповіді та підрахунку балів за відповіді студентів.

Під час визначення рівня сформованості ІГК застосовуються ТЗ з усним (викладачем, диктором – застосування фонограми), письмовим (вербальним, ілюстративним) або комбінованим способами пред'явлення мовного та мовленнєвого матеріалу.

Отримавши інформацію і завдання для вирішення, студент має забезпечити інформацію щодо виконання завдання. Відповідь тестованого представляє ту мовленнєву дію, до якої спонукає його завдання У ТЗ для визначення рівня сформованості ІГК, розрізняють вибірккові та вільно конструйовані відповіді. У свою чергу, вільноконструйована відповідь може бути напівпродукованою та продукованою [12: 90].

Після виконання ТЗ, необхідно здійснити його перевірку. Стосовно питання методу оцінювання, то в залежності від характеру відповідей визначається метод їх оцінювання [12: 68-70]. Під час тесту з граматики застосовують об'єктивний та суб'єктивний методи оцінювання відповідей студентів. Об'єктивний метод оцінювання передбачає застосування еталону відповідей – ключів. Цей метод застосовується при контролі ступеня засвоєння граматичних знань, рівня сформованості рецептивної та репродуктивної граматичної навички, при оцінюванні рівня сформованості ІГК, що базується на рецептивних граматичних навичках. Суб'єктивний метод оцінювання, який реалізується за допомогою критеріальних шкал, застосовується, коли відповіді студентів носять індивідуальний продукований характер [12: 69], тобто під час визначення рівня сформованості ІГК, яка базується на репродуктивних граматичних навичках.

Розробка різноманітних ТЗ для визначення рівня сформованості ІГК, здійснюється шляхом комбінування описаних вище характеристик відповідно до цілей і завдань контролю.

В практиці тестування рекомендується врахувати також характеристики тестованих, що можуть впливати на успішність виконання ТЗ [12: 114], наприклад індивідуально-особистісні характеристики, загальний рівень підготовки з ІМ, емоційне ставлення тестованого до тестування, тематичні знання тестованих, тобто предметні знання або загальна ерудиція.

Оскільки мова в цій статті йде про специфікації тесту в ВМНЗ, найбільш вагомими є індивідуально-особистісні характеристиками тестованих: а саме: обсяг оперативної пам'яті, ступінь розвитку уваги, логіки мислення, спроможності до узагальнення, порівняння тощо, - та емоційне ставлення тестованих до тестування.

Психологи вказують, що цілий ряд психічних функцій (мислення, сприйняття, увага, пам'ять і т.д.) досягають свого найвищого розвитку саме в студентському віці [7: 37;]. Функціонування цих розумових операцій відбувається особливо інтенсивно під час контролю, оскільки в основі виконання різноманітних видів ТЗ лежать саме зазначені розумові операції [12: 24]. Вказані властивості молоді є надзвичайно важливими з огляду на організацію контролю взагалі та контролю рівня сформованості ІГК зокрема, оскільки виконання ТЗ вимагає від студентів швидкої концентрації зусиль для розв'язання ТЗ у фіксований термін, зосередженості, мобілізації внутрішніх резервів психічних пізнавальних процесів [12: 24].

Емоції супроводжують будь-які прояви особистості суб'єкта та є одним із головних механізмів внутрішньої регуляції психічної діяльності й поведінки, спрямованих на задоволення актуальних потреб [3: 257]. Контроль як такий має великий емоційно-мотиваційний заряд і справляє стимулюючу дію на весь процес навчання, оскільки одним з основних його завдань є створення позитивного мотиву до навчання [12; 18].

У діяльності студентів не виключеним є емоційний стрес – напруга в складних ситуаціях. Емоційний стрес у процесі навчання викликається найчастіше оціночною ситуацією, наприклад, ситуацією екзамену [12]. Стан стресу має відому цілеспрямованість і захисне значення, оскільки він мобілізує ресурси нервової системи і організму, прискорює психічні процеси. Разом з тим стрес може погіршити сприйняття, увагу, пам'ять, мислення, тобто в обставинах, що охоплюються контролем, емоційні процеси студентів впливають на спроби і способи виконання ТЗ. Звідси, успішність виконання ТЗ з ІМ може підвищуватись або понижуватись залежно від емоційного стану студента [12: 95-96]. Емоційний стрес під час тестування з середнім та високим статусом результатів (рубіжне та підсумкове тестування) можливо та необхідно попереджувати шляхом організації систематичного (поточного) контролю, однією з цілей якого є підготовка студентів до екзамену та зняття емоційної напруги.

Таким чином, з огляду на дані психологічних досліджень, можна припустити, що застосування ТЗ з граматики ІМ створює сприятливі умови для підсилення мовленнєвої активності студентів, оскільки вони активізують їх інтелектуально-емоційні якості [7: 38-39]. Поточне тестування рівня сформованості ІГК може розвинути/ підвищити емоційну стійкість студентів при вивченні ІМ.

Отже, у цій статті проаналізовані основні характеристики тесту з граматики ІМ, а саме: види та цілі тесту, конструкт, що вимірюється, типи тестових завдань для визначення рівня сформованості ІГК, інструкції щодо виконання завдання, метод оцінювання ТЗ, контингент тестованих. Врахування цих характеристик є однією з умов створення якісного тесту з граматики ІМ та раціональної організації контролю з ІМ у ВМНЗ. Як перспектива подальшого дослідження може розглядатися розробка та проектування тесту з граматики ІМ у ВМНЗ.

Література:

1. Брейгина М.Е., Климентенко А.Д. Контроль в обучении иностранным языкам у учащихся средних профтехучилищ: Метод. пособие. – М.: Высшая школа, 1979. – 63 с.

2. Головач Ю.В. Контроль уровня сформированности профессионально-фонетической компетенции студентов первого курса языкового педагогического

вуза (на матеріалі англійського мови): Дис. ... канд.пед.наук: 13.00.02 / Києв. гос. пед. ун-т. – К., 1997. – 189 с.

3. *Загальна психологія: Навч. Посібник / О.Скрипченко, Л.Долинська, З.Огороднійчук та ін. – К.: «А.П.Н.», 1999. – 463 с.*

4. *Квасова О.Г. Контроль і оцінка у навчанні іноземних мов у вищій школі: завдання, проблеми, перспективи.*

5. *Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. – Вид. 2-е, випр. і перероб. / Кол.авторів під керівн. С.Ю.Ніколаєвої – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.*

6. *Михайлова О.Э. Теоретические основы методики обучения грамматическому аспекту иноязычной речи // Общая методика обучения иностранным языкам: Хрестоматия / Сост. А.А.Леонтьев. – М.: Русский язык, 1991. – С. 20-28*

7. *Николаева С.Ю. Индивидуализация обучения иностранным языкам: Монография. – К.: Выща школа, 1987. – 125 с.*

8. *Ніколаєва С.Ю. Практикум з методики тестування іншомовної лексичної компетенції (на матеріалі англійської мови): Навч. посібник. – К.: ІЗМН, 1996. – 312 с.*

9. *Носенко Э.Л. Актуальность компьютеризации контроля уровня обученности иностранному языку в языковом вузе и основные направления исследований в этой области // Проблемы автоматизации контроля знаний при обучении иностранным языкам в вузе: Сб. науч. трудов – Днепропетровск: ДГУ, 1988. – С. 4-11*

10. *Осідак В.В. Комплексний контроль рівня сформованості англійської граматичної компетенції майбутніх філологів: Дис. ... канд.пед.наук: 13.00.02 / КНЛУ – К., 2005. – 199 с.*

11. *Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. – 2-е изд. – М.: Просвещение, 1991. – 223 с.*

12. *Петрашук О.П. Тестовий контроль у навчанні іноземної мови в середній загальноосвітній школі: Монографія.– К.: Видавничий центр КДЛУ, 1999. – 241 с.*

13. *Програма з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання): Проект / Колектив авт.: С.Ю.Ніколаєва, М.І.Соловей (керівники), Ю.В.Головач та ін.; Київ. держ. лінгв. університет та ін. – К.: Британська Рада, 2001. – 245 с.*

14. *Рапопорт И., Сельг Р., Соттер И. Тесты в обучении иностранным языкам в средней школе. – Таллин: Валгус, 1987. – 357 с.*

15. *Склярєнко Н.К. Контроль степени сформированности грамматических навыков устной речи // Практические вопросы контроля при обучении иностранным языкам в средней школе: Сб. научн. тр. – М.: Изд. НИИ школ МП РСФСР, 1985. – С. 69 – 75*

16. *Склярєнко Н.К. Сучасні вимоги до вправ для формування іншомовних мовленнєвих навичок та вмінь // Іноземні мови. – 1999. – № 3. – С. 3-7*

17. *Удовиченко В.В. Комплекс тестових завдань для контролю рівня сформованості граматичних навичок читання англійською мовою студентів*

немовних вищих навчальних закладів // Вісник КДЛУ. – Серія “Педагогіка та психологія”. – 2000. – Вип. 2. – С. 148-153

18. *Harris M., McCann P.* Assessment. – Heimann, 1994. – 94 p.

19. *Madsen H.S.* Techniques in Testing. – Hong Kong: Oxford University Press, 1983. – 212 p.